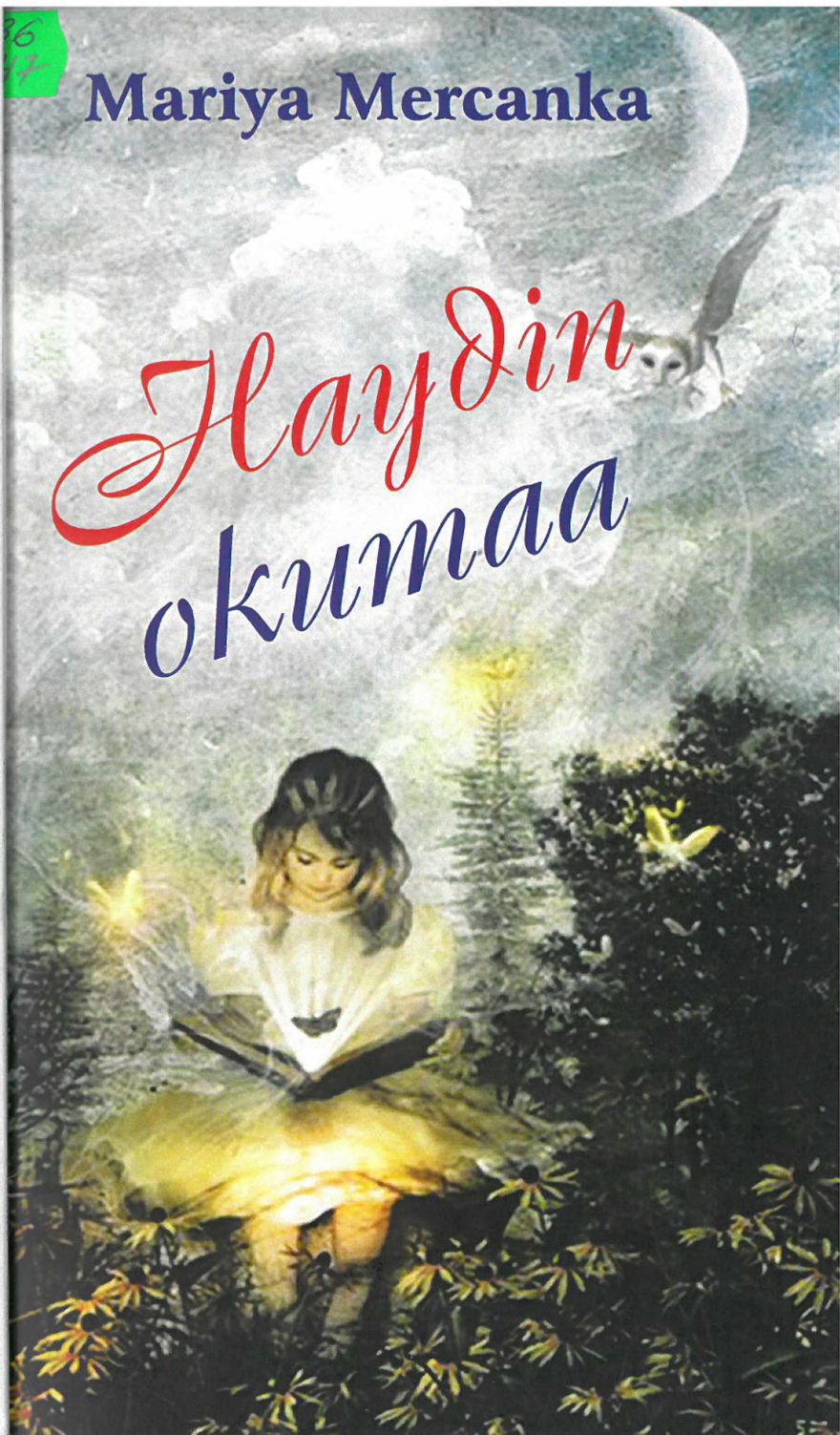

Mariya Mercanka (Kapaklı) – pedagog,
muzeeograf, peetçi.
Duması Gagauziyanın Beşalma küündä 1951-ci yılda.
Ana gagauz dilin gözeiliini, zenginniini, paalılunı
yaratmalarında gösterer.
Uşaklara-Gagauzluun geleceenä büyük umudu var.

86
7
Mariya Mercanka

Flaydin
okumaa

Mariya Mercanka

Haydin okuma

Yaratma toplumu
uşaklara

GAGAUZ MILLİ ARHIVI

No 8536

«CENTRUL DE CERCETĂRI
ȘTIINȚIFICE AL GAGAUZIEI»

НИЦ ГАГАУЗИИ
ИМ. М.Б. МАРУНЕВИЧ

Pontos
Chișinău • 2013

5536

Mariya Mercanka
Haydin okuma
uşaklara 2013

ANA DİLİM

Kendi dilim – aklım, kanım!
Seninnän hoş düüler canım.
Göktän dilim! Gözäl dilim!
Dolgun, duruk senin selin!

Ana di lim! Oguz dilim!
Seçkin seninnän milletim.
Dedä, koyup fikirini,
Korumuş temelini.

Derin, kaavi köklerim,
Varkana kendi dilim.
Öter dilim, yaşêêr dilim!-
Dü nneedä uursuz bän diilim!

TE KAAR EKELEER...

Te kaar ekeleer,
Eleer, sepeleer...
Silkiner yerä
Hayırlı tenä.

Geniş açıklık –
Taazä kırnaklık.
Biyaz, lekesiz
Bayır tepesi.

Ensener pislik –
Üzdä temizlik!
Kinnik baskıda
Ayoz havada.

KABA BULUT SÖKÜLER

Kaba bulut söküler,
Kucaklan tüü döküler.
Onnarı kapıp, lüzgär,
Saurdup, aşaa silkär.

Tüü – kaarcaaz alatlamaz,
Boşanıp, dönmaa doymaz.
Kızışêr yavaş-yavaş
Hoş havada şen oynaş.

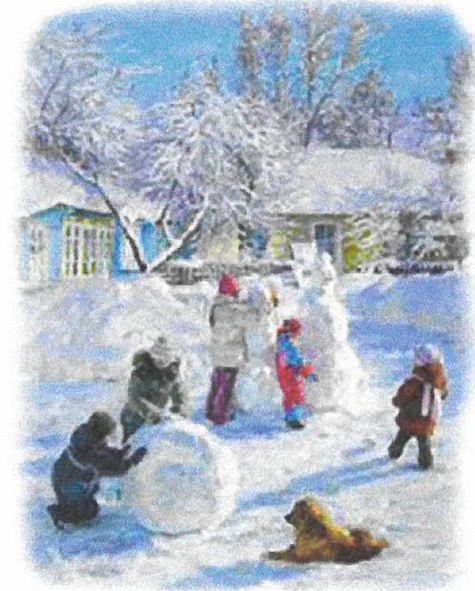
Dineni sessiz konêr, –
Yer kürtünä donanêr.
Tepesindä biyaz tüü
Hodul durêr kışın küü.

KIŞIN

Yivêr, yivêr yivinnik!
Kaybeler herbir annık.
Dolay kaba kabalık.
Bütün dünnä biyazlık!

Herersini kaar gömmüş –
Güneştä haliz gümüş.
Bitmeer yamaçta gülüş, –
Durmasın, kim üşümüş.

İilik dallar püsküllü,
Tellär sarkık pülüzlü.
Kızaklar uçêr üklü, –
Yok arada küsülü.

İLK YAZ HALI

Çiçek ayı ilkyazın
Daadêr hereri nazı.
Kıştaki bıkip zeetä,
Çıkêr mal selemetä

Tıkêêr eşil taazelik,
İlin kuşku şüpelik.
Akıl sersemli tatlı,
Ürek duyguda atlı.

Toomrukta türlü döllär,
Esirerlär bülbüllär.
Ay aydın maavi gecä -
Mutluk diil sade gencä...

CANNANMAK

Lüzgerdän kayıp, bulut
Akıdêr erä umut.
Göktä gürültü uzun-,
Bereket olur olsun.

Aulda yeni saamal,
Ayaklanêr körpä mal.
Maaledä öter - "hales"!
Kuzu atlamaa havez.

Brakıp dar yımırtayı,
Piliç durer "tay-tayı" - ,
Kıpıştırêr gözünü,
İlk sefer görüp günü.

GÜZ GELİR-GELMÄZ

Güz gelir-gelmâz,-
Sus olêr dolay,
Ses keskin ötmâz,
Solumaa kolay.

Maavi göklerdenä-
Serin mutluluk.
Raatlı güneştä
Olêr kuytuluk.

Bir vakit donêr
Hepsi erindä,
Soluunu tutêr
Güzün önündä.

Güzsäydi donak –
Yalaplı altın.
Adımnêêr yalpak
Bassın-basmasın.

Gülümseer üzü:
Hepsinä baaşış
Bolluundan güzün
Şaşırêr bakış.

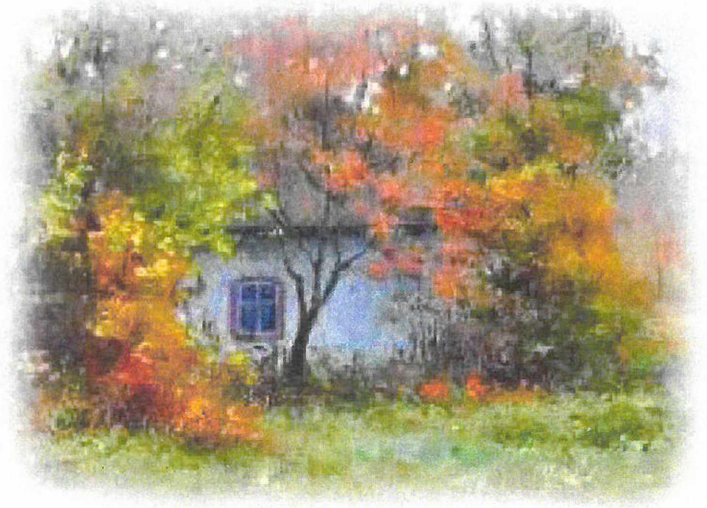
Kısa vakıda
Karışêr duygu.
Kuşkuluk raata
Yaraşêr uygun.

GÜZ KIPIMNARI

Payak gergefi
Kırnacık geerdi.
Çii – düzmää kefi –
Boncuunu dizdi.

Lüzgercii duyup,
Sallandı dalcaaz,
Dapturu olup,
Ürkündü kuşcaaz.

Kopuştu yaprak
Ardı ardına,-
Donandı toprak
Sarı altına.

ALDANMAK
(apolog)

Bu köşä sapa bir yerdä,
Kök çekerdek bırda verdi.
Gün siirek burayı urardı,
Lüzgär kim-kerä uuraardı.

Filiz çıkınca, zor çekti:
Taşlı bu er çetin çıktı.
Filiz benizsiz, kuvetsiz
Büümää havezdi şüpesiz.

Büük umuduydu sıcakta,
Hoşluydu hayırlı şafkta.
Baksa – bir yalabık kapak
Fit yanında şılêêr yalpak.

Olmalı, filiz bilmääzdi,
İnanmaa mı istemääzdi?
Yalabık – o taa diil sıcak,
Yalpaklık – nicä aldancak.

Hem ne yalabêr üstündän,
Diil saa herkerä içindän,
Onuştan ne var kuvedi,
Şılaa o uzanıverdi.

Kapak sa o saat annadı:
Gevşek filiz aldandı.
Cansız, kinni o seviner.
Sırı yalap-yalap eder.

Düşünmäklär onda pisli,
Neetleri – hacı, zihirli.
İilik sä yapmaa kolaydı,
Her demirdä can olaydı.

Filiz haşlandı buz suuktan,
Can toplaardı cansızlıktan...
Kismetinä, gün hayırlı
Bulduydu herbir aralı.

Fidancık girdi kuvedä,
Kökleri artık derindä.
Pıksaydı, baksa: aşaaada
Kapak kalmış fit kahırda:

Lekä-lekä üzü olmuş,
Yalabı sa heptän tunmuş.
Dallarını fidan iildip,
Yardımnasın küfü silip.

Salt hayırlı boşa iiler, –
Küf haseti içtän iyer.

S. Esenin

O diil bulutlar kaysinnar göklerde
serin lüzgerdän:
İyisusun anası hamur pesmetä
yuurêr teknedä.
Hamura türlü kokular ekeleer,
serper ilaç ta.
Da, pişirip, ooluna götürerü -
o sallangaçta.
Şımarık uşak, oynaya-oynaya,
uykuya dalêr,
Altını pesmeti kaba samana
sessiz düşürer.
Tukurlanêr pesmet, geçip tokattan,
çavdar kırcana.
Aarlı güç geler paalı kayıptan
Ayozlu cana.
Ozaman ana vermiş ooluna
nasaat butakım:
“Gücenmä, oolum, olmaz aalamaa,
benim akıllım.
Hepsi Yerdä yaşayan insannar,
nicä evladlar:

Titsi onnara kör karannıklar –
läüzım imdatlar.
Küçük, ama aldancak dünnäädä
ko olsun, bolay,
Bu gökteki uzak pesmetä ad
koydum bölä – Ay!”

Rus dilindän çevirdi M. Mercanka

ÇİN SABAA

Solêêr yıldızlık
Üüsek Göklerdä,
Olêr aydinnık
Uyanan Yerdä.
Uzakta duuan,
Gün üzü duruk,
Kalkınêr duman,
Vakıdı duyup.
Dallarda kuşlar
Uyku semesi,

Artık, bulmuşlar
Dolaşık sesi.
Eşillik çiidä
Doymêêr yıkanmaa.
Sakinêr küüdä
Şamata kalkmaa.
Ayoz vakıtta,
Olmalı, günaa
Gerilip patta,
Raatlı uyumaa.

ÇİÇEKLI KIRDA

...**B**än çöktüm otluk içinä, da sansın daldım bir büülü hobana, neredä serincäydi, herbir taraftan da gelärdi kafamı semeleyän kokular. Hepsindän pek duyulardı pelin kokusu: pelin bulundu fit yanımda. Gözäl bu ot. Alaca kesili gümüş yapracıkları yapêrlar onun boyunu donaklı hem şenni.

Pelin kokusu nicä yaşamak: acı, ama geler çekäsin onu içinä bitkisiz. Bu kaavi kokudan ayınêr kafan, taazelener düşünmeklerin.

Pelindän bir tarafa esap aldım lay-lay kuçkayı. Onun kaar gibi biyaz çiçecii durêr nicä duak gelinin başında. Nicä gençkenä, elim birdän uzandı onun biyaz yapracıklarına, denemää umutlarımı. Ama pelin kokusu sansın çektı elimi geeri. Gülümsedim kendi-kendimä: herbir iş vakıdında...

Tä gözüm ilişti gengereyä, ani büüyärdi hendeciin boyunda. Tikenni onun yaprakları, ama kaba leläka çiçää olêr pek sevgili Dragayka yortusunda. Bu yortuya karşı gençlär kırkêrlar gengerä çiçään uççaazını. Yatacêykan koyêrlar onu başı ucuna, neetleyip bir kısmet. Yatêrlar uyumaa bir büük umutlan, ani bu gecedä o kırkık uççaaz büyecek enidän, da gösterecek, ani kısmet yakında.

Bu düşünmeklerdän sora bir ilin darsıklık yısıttı içimi.

Tä ansızdan gözäl donaklı kelebecik kanatçınnan suvazladı yanaamı, da hızlı uçup, kondu pam-pam pamucaa, ani sararardı sol tarafta. Onda çok oyalanmadı, da atladı balaban susay çiçeenä. Bu ilin kanatlı kelebecik sansın gezdirärdi bir şenni haber çiçektän çiçää, ottan ota. Te o braktı susayı sallanarak, da uçtu ileri dooru. Onun şenni uçmasından hem donaklı kanatçıından boşıdı sancım, ani brak-

mazdı raata bir parça vakıt, açan annamadık biri-birimizi.

Baktım taa bir kerä o sallanar susaya. Aklıma geldi, nicä küçüklüümüzdä soyardık susayın üstünkü iplikli eşil kap-çaazını. Soyuk gevrek filizçii bir parça vakıt yuvarlardık iki aucumuzun arasında, deyeräk: "Acısı çıksın, tatlısı girsin." Sora dadardık onu, da inanıp, ani o şansora fit tatlı, pek sevinärdik.

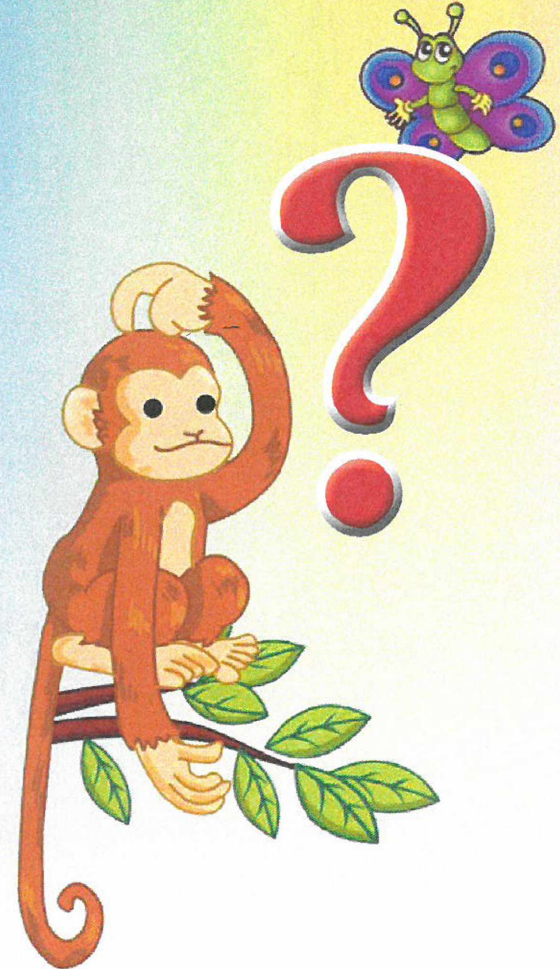
Bekim bizim elimizdä yaşamanın da acısını çıkarmaa, tatlısını da getirmää. Bekim...

Dolayı yok nasıl doymaa siiretmää. Tä payak germiş görürnär-görürnmäz tanteli gengeredän palamidaya. Hep taa savaşêr onu düzmää. Koyu eşil tikenni palamidaya sarılmış bir sarmaşık, da donaklamış onu biyaz, küçücük finiya benzeyän, çiçeciklerinnän.

Hepsi burada biri-birinnän uygun, raatlı, biri-birinä lââ-zimni ...

Oku, düşün da tanı

Meyvalar

Salkım güzün dolusêr,
Tenedä şıra şilêr.
Seviner üzün- gözün, -
Çotukta olêr ...

üzüm.

Ya tombarlak, ya oval,
Olmuş dadı - tatlı bal.
Dallarnı tutêr erek, -
Fidan tıkişik ...

erik.

Fidani daanık dallı,
Yatkası çok faydalı.
Onu kırmaa denäyiniz -
Tez verilmâz çetin ...

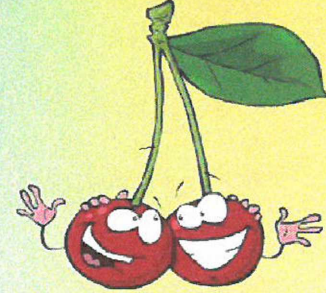
ceviz.

Sarı meyva kırmızılı,
Büük cekerdää kıvrımlı.
Dattınız diil sefteli,-
Belli ki o...

şefteli.

İlkyazın o çiçektä,
Meyva toplu püşkedä.
O ya sarı, ya da güvez,-
Dalda etli, sulu ...

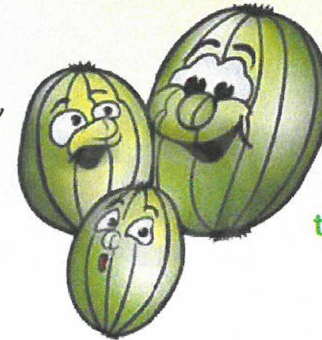
kirez.

Osusak biçimindä,
Ama büümer kökendä.
Geçsin susaa var umut
Fidanda büüyän ...

armut.

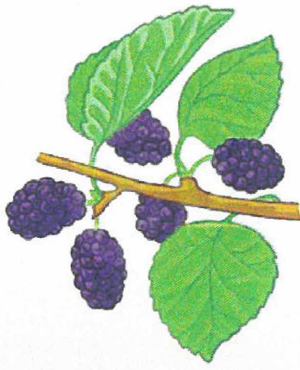
Tikenni onun gümesi,
Adık tatlı tenesi.
Koru gözünü-üzünü,
Toplaarkan ...

tatar üzümü.

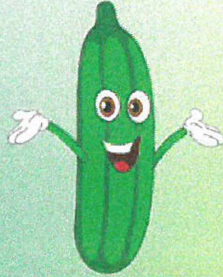
Yapraanda ipek böcää
Yapêêr koza bürüncää.
Altında sepedi tut,-
Silkinecek sana ...

dut

Zarzaravatlar

Kökeni hızlı uzanêr,
Altında kendi saklanêr.
Rengi eşil yapraa uyar,-
Bu faydalı sulu ...

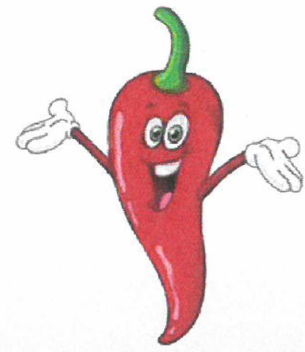
hıyar.

O başçada bulunar,
Biyaz dişli başı var.
Dişin olsun sapa-saa,-
İ yakıcı ...

sarmısaa.

Sever arıkta olsun su,
Patlacan – komuşusu.
Hem kızarêr, hem büüyer
Yakıcı datlı ...

biber.

Toprak altında o büüyer,
Üzä yapraklan ok verer.
Onu soyan olêr sulan
Zerä keskin yakêr ...

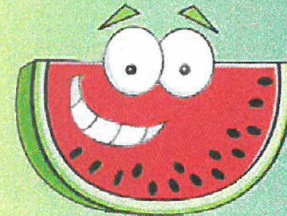

suvan

O kökendä bostanda,
Käämil sulu dat onda.
Her yanarsaydın susuz,-
Aara kan içli ...

karpuz.

Fidannar (aaçlar)

Geniş yaprak yerinä
Dalda bin eşil iinä.
Aacı öter, nicä çan,-
Belli ki daadan bu ...

çam.

Düz yalabık kaabı var,
Eşil atlas yapraklar.
Ondan tüü uçêr, ya bak,-
Ölä açêr ...**ak kavak.**

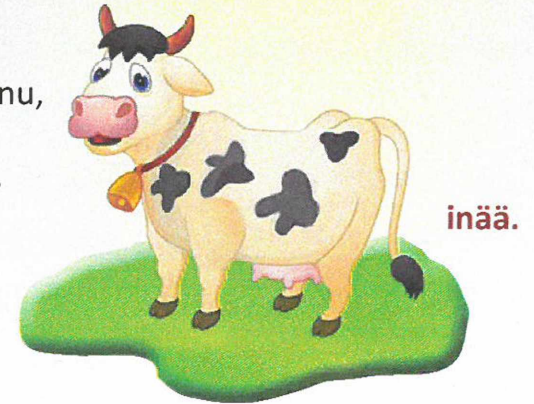
Ev hayvannarı, ev kuşları.

Kuyruunnan sineklener,
Tokkana o gevşener.
Elini doluşer süttän,
Fayda göreriz ... **inektän.**

Feneş koydum buynuzuna,
Şirit ördüm kuyruuna.
Saalık göreriz süttän,-
Hiç korkmêirim ...**inektän.**

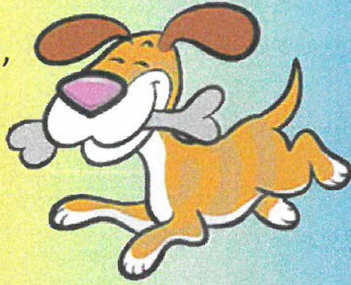
Tut onun buynuzunu,
Tara uzun kuyruunu.
Ki süt maasulu imää,
Lääzım doyormaa ...

inää.

Kim o bakêr yataktan,
Saabiyi sevân candan?
O bir dost bizâ siyrek,
Evdâ raat, varkan ...

köpek

Gözü görer karannıkta,
Kaba pança var kırnakta.
Haylaz, şalvir o kendi,
Oynêêr sıçannan ...

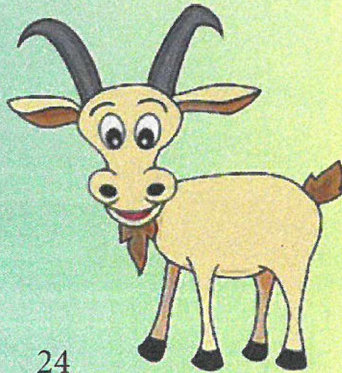
kedi

Gözâl küpelâr onda.
Öter kendi saadında,
Tutulmaz hiç buvazı.
Git,tut hodul...

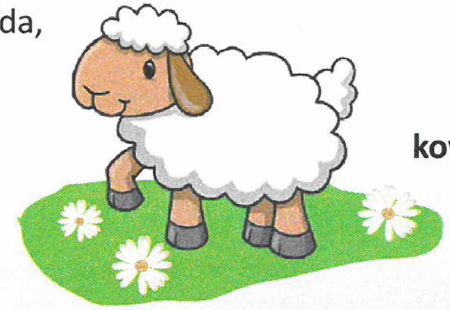
horozu

Onda sakal, iki buynuz,
Çak ibää piner kuduz.
Geçilmâz yerdân geçir,
Zararcı çıkaçek ...

keçi

Oya bayırda- çayırda,
Ya tırlada strungada.
Sıcak yapaası onun,
Piinir da verer...

koyun.

Yavrusu - küçük koduk,
Sırtına büyük ök koyduk,
Koş- kotiga çekecek,
Makar ki inat ...

eşek.

Sırtı bütünnâ çitina,
Verer yaanı hem slanina.
Aazalêr te papşoymuz,
Ama beslener ...

domuz.

Tikenî aalı,
Balı sa tatlı.
Hotulda duuan
Çalışkan ...

kuvan.

Yaban hayvvannar, kuşlar

Bu aar, kaavi pañçalı
Pek beener tatlı balı.
Büürer – kaldırêr daayı,
Çatırdêr-gider ...

ayı.

Bassın-basmasın gezer,
Kuyruu izini siler.
Yataa birkaç delikli,-
Şalvir bu sündük ...

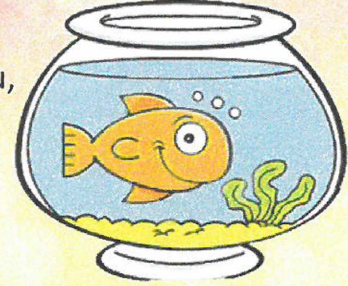
tilki.

En büyük duşmanı-kedi,
Zere küçücük kendi.
Korkudan delää kaçan,
Uzun kuyruklu ...

sıçan.

Suuk kannı onun soyu,
Üzer-yarêr o suyu.
Sırtı gümüş-yalabık,-
Elindän kayır ...

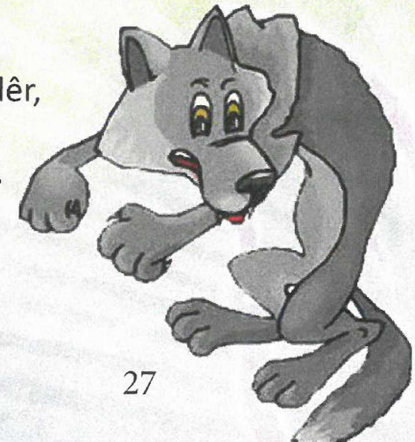
balık.

Uçêr çiçektän çiçää,
Siirektä konêr gölcää.
Kanadı benek-benek,
Var mı tuttuun ...

kelebek?

Dişler'ni takırdadêr,
Hepsini o korkudêr.
Fena, kinni canı var.
Hep aaç bu boz...

canavar.

İki uzun dik kulak,
Gezer hep bir kaçarak.
Gecä-gündüz uykusuz,
Kendi da may kuyruksuz.
Evsiz, kaçkın bütün yaşam-
Bizim korkak, kuşku ...

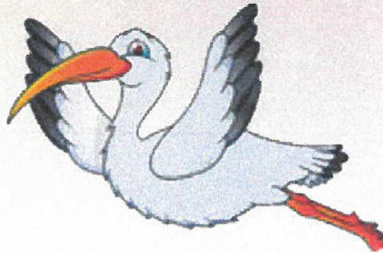
tavşam.

Ya deredä, yä göldä,
Sırt eşil, biyaz şkembä.
Direşip, baarêr "kva-kva"
Fırlak gözlü, şiş ...

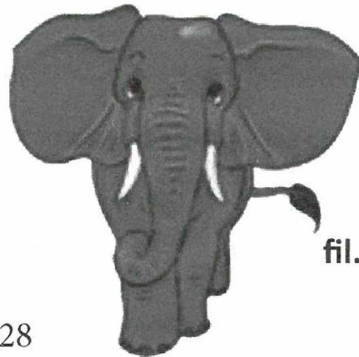
kurbaa.

Uzun bacaa, ensesi,-
Turnanın senselesi.
Deredä ya bak sän helä
Kurbaa arayan ...

lelää.

Önda uzun, kıvrık hotum,
Onunnan taşıyar odun.
Şunu tanı, islää hem bil,-
O büyük, kaavi, yavaş bir ...

fil.

Binnän tiken sırtında,
Fit toplanêr korkuda
Bir iineli top gibi-
Bu sıçan tutan ...

kirpi.

Sürünüp, hızlı kayêr,
Nem yerdä o saklanêr.
Dili-zehir, diil yalan,
Korun, otalar...

yılan.

Tabiatta olaylar

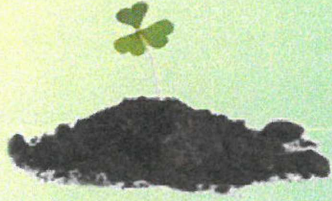
Yaaz yamuru geçiverer.
Güneşli gökü pergeller
Edi korafli şılak.
O havada olêr ...

kuşak.

Eşillik onda büüyer,
Olêp ona gözâl donak.
Bütün dirilii besleer
Verimni esmer ...

toprak

Hayvan kuytu köşedä,
İnsan toplu içerdä.
Sobada yanêr odun,-
Dışarda sarp ...

saurgun.

Açan susuzluk enseer,
Ona hepsicii geler.
Gözâl bir yer görüşmää,
Neredä akêr ... **çöşmä.**

Soluyer hepsi, ne diri.
Top ta onunnan şişirli.
Eşilliktä ondan bolluk,
O görünmâz duruk ...

soluk.

Kim yapmış bu zararı,-
Kırmış yazın dalları?
Buzlan fit örtmüş yolu
Çıvgın yaamurda ...

tolu.

Yakarsaydın sän ateş,
Koorun, olmasın yangın.
Zere zor olur güreş,
Kaaplarsa dolayı ...

yalın.

Türlü - türlülär

A cıktı gibi her ün,
Acêrız biz dolabı.
İmeyi taazä her gün
Tutêr salt ...

buzdolabı.

Y andıysaydık biz susuz,
İçmemiz zorlu onsuz.
Su çerpmaa lâazım o pek,
Diil filcan-kuluplu ...

çölmek

S uuka bän hazır oldum,-
Yardım tepäylän odun.
Kışın evimdä sıcak,
Varkana keskin ...

nacak

Ç erçevenin gözündä,-
Sansın hiç yok önündä.
Yarêêr çok türlü işä
Gevrek, duruk, incä ...

şişä

A çan insan ona basêr,
Ya iner, ya yukarı çıkêr.
Ölä kurulu yaşamak,-
Onda da çok ...

basamak

B eygir tırnaa korunsun,-
O tabanında lâazım olsun.
Bulursaydın onu - al.
Kismet getirir sana ...

nal.

Ç ok yıllar daada büüyer,
Onu insan kıyıp, yivêr.
Açan hava saurgun,-
Sobada yanêr ...

odun.

Kanadı onun uzun,
Var umut uzaa uçsun.
Gökü yarêr kâr bıçak
Üüsek havada ...

uçak.

Ona urêrlar, o susêr.
Sade taa üüsää atlêêr.
Makar onsuz oyun "rop-rop",
Pek sevgili bizä şış ...

top.

Var sendä hem da bendä,
Ayaanda hem elindä.
Büüyer onnarda tırnak,
Şükür, var bizdä ...

parmak

İşläär kafada o çok,
Ondan hızlı gezän yok.
Gidilmaz yera gidir
Görünmâz çabuk ...

fikir

İçindekilär

Peetlär

Ana dilim	2
Te kaar ekeleer... ..	3
Kaba bulut söküler	4
Kışın	5
İlk yaz halı	6
Cannanmak	7
Güz gelir – gelmâz	8
Güz kıpımnarı	9
Aldanmak (apolog)	10
O diil bulutlar kaysınnar göklerde S. Esenin	12
Çin sabaa	14

Proza

Çiçekli Kırdä	15
---------------------	----

Bilmeycelär

Oku, düşün da tanı	17
Meyvalar	18
Zarzatlar	20
Fidannar	22
Ev hayvannarı, ev kuşları	23
Yaban hayvannar, kuşlar	26
Tabiatta olaylar	29
Türlü - türlülär	32

Korektor: *Lidiya Baurçulu-Lazareva*
Dizayn: *Aleksandr Kapaklı, Ruksanda Romançiuk*

Mercanka, Mariya.

Haydin okumaa: Yaratma toplumu uşaklara / Mariya Marcanka.

– Chişinău: Pontos, 2013 (CE UASM). – 36 p.

300 ex.

ISBN 978-9975-51-468-2.

821.512.165(478)-1

M 59

Editura Pontos
str. 31 August 1989, 98
MD-2004, Chişinău, tel.: 23 22 18
editura.pontos@gmail.com